

Hans Karlgren (utg.)

HOMMEOSEMI

SKRIPTOR

 KVAL publ. 1974:1

Hans Karlgren (utg.)

HOMEO SEMI

SKRIPTOR

OM SEMANTISK SNARLIGHET
MELLAN SYNTAKTISKA SLÄKTINGAR

Jan Anward
Inst. för lingvistik
Uppsala universitet

Om semantisk snarlikhet mellan syntaktiska släktingar

Frågan om transformationer är betydelseförändrande eller inte har kommit att bli en vattendelare mellan olika läger inom den generativa grammatiken. Följaktligen har mycket tid och papper gått åt till att visa att vissa transformationer förändrar betydelse respektive till att tillbaka-visa sådana analyser. Allvarliga försök att försöka formulera betydelse-skillnader mellan syntaktiskt besläktade konstruktioner har däremot inte varit lika vanliga. Det är för att i någon mån reparera den bristen som den här uppsatsen kommit till. Jag tror att vi måste ha tillgång till generaliseringar som är formulerade oberoende av de rivaliserande skolorna, för att på allvar kunna närma oss problemet hur vi ska formalisera sambandet mellan syntaktisk och semantisk likhet.

Såvitt jag förstår finns det åtminstone två olika typer av fall där två konstruktioner som är transformationellt relaterade har olika betydelser, nämligen dels fall där betydelseskillnaden uttrycks i termer av konstituenten som inte nämns i transformationens strukturbeskrivning, dels fall där den uttrycks i termer av konstituenten som faktiskt nämns i transformationens strukturbeskrivning.

Som exempel på den första typen av betydelseskillnader kan vi ta den mycket diskuterade frågan om kvantifikatorer och negation ¹⁾. Om vi jämför meningarna

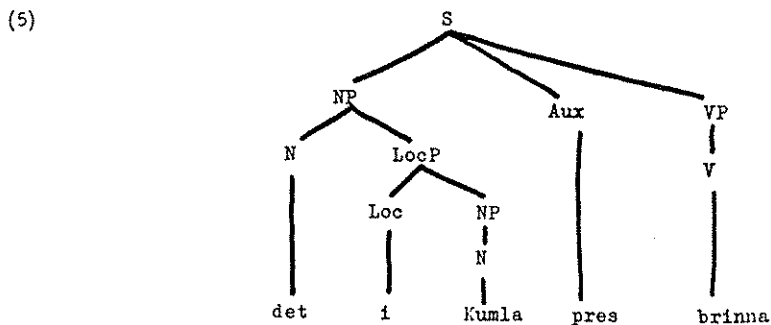
- (1) Tavlan träffades inte av många pilar.
- (2) Många pilar träffade inte tavlan.

så ser vi att de inte är synonyma (åtminstone inte i "min dialekt"). Meningarna är transformationellt relaterade av passivtransformationen, men dess strukturbeskrivning nämner inte någon av de konstituenten som är relevanta för betydelseskillnaden, nämligen inte och många.

Som exempel på den andra typen kan vi ta meningarna

- (3) Kumla brinner.
 (4) Det brinner i Kumla.

Att meningar som (3) och (4) är transformationellt relaterade argumenteras för i Langendoen (1966). Den underliggande strukturen för de båda meningarna skulle vara

Genom tillämpning av en transformation som Langendoen kallar LOKATIV-EXTRAPOSITION får vi "Det brinner i Kumla". Om vi sedan tillämpar LOKATIVFRAMFLYTTNING får vi "Kumla brinner". Detta är i och för sig en ganska klumpig transformationell lösning. Det vore enklare att låta "Kumla" optionellt ersätta "det" innan LOKATIVEXTRAPOSITION tillämpas. Men det behöver vi inte gå in på här.

Nu är det uppenbart att (3) och (4) inte är parafraaser. Medan (3) har den semantiska representationen (5), har (4) den semantiska representationen (6)

- (6) x brinner & $x =$ Kumla
 (7) x brinner & $x \in$ Kumla

Betydelseskilnaden ligger här i relationen mellan verbet och nominalfrasen, i ena fallet att det som beskrivs av verbet är tillämpligt på hela det som beskrivs av nominalfrasen, i det andra fallet att det som beskrivs av verbet bara är tillämpligt på en del av det som beskrivs av nominalfrasen. Eftersom verbet och nominalfrasen nämns i transformationens strukturbeskrivning, har vi här ett exempel på den andra typen av betydelseskilnad.

I den här uppsatsen ska jag försöka ge en analys av några olika fall av betydelseskilnader mellan transformationellt relaterade konstruktioner, där betydelseskilnaderna är av den senare typen. I samband därmed vill jag försöka att formulera några allmänna principer för hur syntaktiska skillnader och semantiska skillnader samvarierar. Innan jag går in på de olika fallen vill jag dock bara påpeka att det här inte är fråga om att avgöra när en viss transformationell relation är kongruent med en betydelseskilnad, utan bara om att försöka precisera vilken betydelseskilnaden är, givet att vi har konstaterat en sådan.

1. Lyftning ²⁾

Meningspar som (8a) och (8b) respektive (9a) och (9b) brukar beskrivas som transformationellt relaterade.

(8) a. Jag bad honom att han skulle gå hem.

b. Jag bad honom att gå hem.

(9) a. Jag såg att hon föll.

b. Jag såg henne falla.

(8b) härleds ur (8a) genom en transformation som stryker en NP i en bisats under identitet med en NP i huvudsatsen. (9b) härleds ur (9a) genom en transformation som flyttar en NP i bisatsen upp i huvudsatsen. Låt oss kalla dessa transformationer för NP-STRYKNING respektive NP-LYFTNING ³⁾. Dessa transformationer är inte allmänt tillämpliga, utan bara inom vissa klasser av predikat, och de tillämpas dessutom inte på ett enhetligt sätt

inom de olika klasserna. Här nedan följer en taxonomi över olika typer av strykning och lyftning.

Strykning:

- I. NP Pred NP [NP Pred NP] a. jag bad honom att han skulle gå
jag bad honom att gå
- ↓
∅
- b. ⁺jag tvingade honom att han skulle gå
jag tvingade honom att gå
- II. NP Pred NP [NP Pred NP] jag lovade honom att jag skulle gå
jag lovade honom att gå
- ↓
∅
- III. Δ Pred NP [NP Pred NP] a. det var snällt av honom att han kom
det var snällt av honom att komma
att han kom var snällt av honom
⁺att komma var snällt av honom
- ↓
∅
- IV. NP Pred [NP Pred NP] a. jag gillar att jag skriver
jag gillar att skriva
- ↓
∅
- b. ⁺jag försökte att jag reste mig
jag försökte resa mig
- c. ⁺jag duger till att jag lagar din mat
jag duger till att laga din mat
- d. jag är stolt över att jag är lingvist
jag är stolt över att vara lingvist
- e. ⁺studenterna är klara att de går
studenterna är klara att gå
- V. NP Pred [Δ Pred NP] a. ⁺den duger till att stryka plank med den
den duger till att stryka plank med
- ↓
∅
- b. ⁺middagen är klar att servera den
middagen är klar att servera

Lyftning:

I. NP Pred $\left[\begin{array}{l} \text{[NP Pred NP]} \\ \downarrow \\ \emptyset \end{array} \right]$ a. jag såg $\left\{ \begin{array}{l} \text{att} \\ \text{hur} \end{array} \right\}$ han föll
jag såg honom falla

b. han säger att $\left\{ \begin{array}{l} \text{hon} \\ \text{han} \end{array} \right\}$ är sjuk
han säger $\left\{ \begin{array}{l} \text{† henne} \\ \text{sig} \end{array} \right\}$ vara sjuk

II. Δ Pred $\left[\begin{array}{l} \text{[NP Pred NP]} \\ \downarrow \\ \emptyset \end{array} \right]$

a. det verkar som om han vore sjuk
† som om han vore sjuk verkar
han verkar vara sjuk

b. det sägs att han är sjuk
† att han är sjuk sägs
han sägs vara sjuk

III. Δ Pred $\left[\begin{array}{l} \Delta \text{ Pred NP} \\ \downarrow \\ \emptyset \end{array} \right]$

det var svårt att stänga dörren
att stänga dörren var svårt
dörren var svår att stänga
† det var svårt att han stängde dörren
† dörren var svår att han stängde

I åtminstone två fall är NP-LYFTNING kongruent med en betydelseskilnad, vid en klass av förnimmelseverb där LYFTNING av typ I är tillämplig (se, höra, känna, ...) och vid en klass av sättsadjektiv där LYFTNING av typ III är tillämplig (lätt, svår, möjlig, ...). Jag ska analysera dessa fall i tur och ordning.

1.1 Förnimmelseverb

Vissa förnimmelseverb (se, höra och känna, men inte märka, lukta och smaka) tillåter att deras komplementssubjekt lyfts upp till objekt-position i huvudsatsen. Förnimmelseverbens syntax är komplex, med många till synes omotiverade oregelbundenheter. Här vill jag inte försöka mig på

en fullständig beskrivning av förnimmelseverbens syntax, utan jag ska nöja mig med att diskutera de tre konstruktionerna i (10).

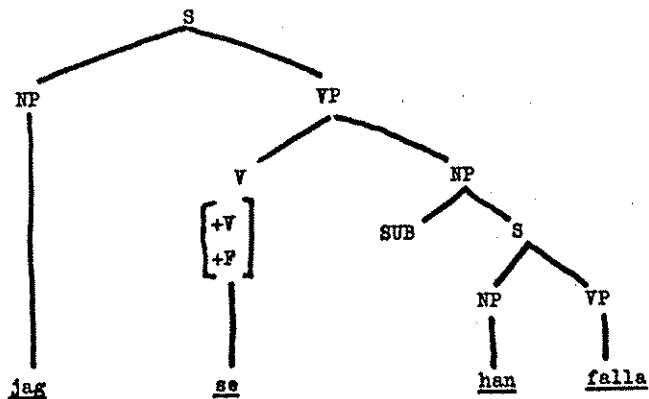
- (10) a. NP₁ se [hur NP₂ VP]
 b. NP₁ se [att NP₂ VP]
 c. NP₁ se NP₂ VP

Exempel på dessa tre konstruktioner är (11), (12) respektive (13).

- (11) Jag såg hur han föll.
 (12) Jag såg att han föll.
 (13) Jag såg honom falla.

Enligt Ureland (1972) skulle dessa tre meningar härledas från den gemensamma djupstrukturen (14).

(14)

där [+F] kan vara [+subjektlyftning], [+att-komplement] eller [+hur-komplement].

Nu föreligger det relativt klara betydelseskilnader mellan de tre olika konstruktionerna, liksom en del syntaktiska skilnader. Den

viktigaste syntaktiska distinktionen mellan se att och se hur är att den förra men inte den senare konstruktionen kan ha en från huvudsatsen avvikande tidsreferens. Jfr. (15) och (16).

(15) Jag såg att han hade badat.

(16) ⁺Jag såg hur han hade badat.

Detta gäller också för objekt-med-infinitiv-konstruktionen. Jfr. (17).

(17) ⁺Jag såg honom ha badat.

Det senare är i och för sig ingen nödvändig egenskap hos objekt-med-infinitiv. Jfr. (18).

(18) Jag anser mannen ha brutit mot lagen på det mest flagranta sätt.

En syntaktisk skillnad mellan se hur och objekt-med-infinitiv är att den förra konstruktionen inte kan förekomma tillsammans med en del modala hjälpverb:

- (19)
- a. Jag vill se honom dansa.
 - b. ⁺Jag vill se hur han dansar.
 - c. Jag måste se honom dansa.
 - d. ⁺Jag måste se hur han dansar.
 - e. Jag skall se honom dansa.
 - f. ⁺Jag skall se hur han dansar.

I alla dessa fall tolkas hur (om det går att tolka) som "på vilket sätt" och inte som ett rent underordnande element.

Betydelseskilnaderna kan sammanfattas på följande sätt:

- (i) Se hur och objekt-med-infinitiv implicerar att matrissubjektet verkligen såg komplementsubjektet. Detta gäller inte för se att.
- (ii) För se hur och objekt-med-infinitiv gäller att komplement-VP:t ska uttrycka något som gällde för komplementsubjektet just i den situation där matrissubjektet såg komplementsubjektet.

- (iii) Objekt-med-infinitiv implicerar att matrissubjektet verkligen såg det som uttrycks av komplement-VP:t. Detta gäller inte för se hur eller se att.

Som exempel på (i) kan vi ta de tre meningarna i (20).

- (20)
- a. Jag såg att han badade.
 - b. Jag såg hur han badade.
 - c. Jag såg honom bada.

(20a) men varken (20b) eller (20c) är konsistent med att jag såg en flagga som var hissad vid badstranden och att jag därav slöt mig till att han badade, därför att jag erfarenhetsmässigt vet att dessa båda saker är förknippade med varandra.

Dessutom går det bara att använda se att när vi vill rapportera att vi kan sluta oss till med synen att ett sakförhållande som inte längre är för handen har varit det, som i (21).

- (21) Jag ser att Kalle har varit här.

Som exempel på (ii) kan vi ta de tre meningarna i (22).

- (22)
- a. Jag såg att han var koppärrig.
 - b. ⁺Jag såg hur han var koppärrig.
 - c. ⁺Jag såg honom (vara) koppärrig.

Eftersom hans koppärrighet utmärker honom alltid kan vi använda varken (22b) eller (22c). (22c) skulle möjligtvis gå att använda om vi tänkte oss en situation där han bara var tillfälligt koppärrig (exempelvis mellan det tillfälle då han blev koppärrig och det tillfälle då han lät operera bort ärren).

Som exempel på (iii) slutligen kan vi ta de tre meningarna i (23).

- (23)
- a. Jag såg att han gick igenom argumentet i tankarna.
 - b. Jag såg hur han gick igenom argumentet i tankarna.
 - c. ?Jag såg honom gå igenom argumentet i tankarna.

(23c) antyder att jag kunde se in i huvudet på honom.

Det är också så att objekt-med-infinitiv är naturligare när vi vill fokusera på en egenskap hos den vi har sett snarare än på den sedde själv. Jfr. de tre meningarna i (24)

- (24) a. Jag har sett att han har varit asberusad.
 b. Jag har sett hur han har varit asberusad.
 c. Jag har sett honom asberusad.

Hur ska vi nu på ett formellt sätt beskriva dessa betydelskillnader? Jag tror att de går att beskriva i termer av begreppet avstånd, och det på följande sätt. Antag att de generella strukturerna för de tre konstruktionerna är följande tre:

- A. [NP₁ V [att [NP₂ VP]]]
 B. [NP₁ V [hur [NP₂ VP]]]
 C. [NP₁ V NP₂ VP]

Vi kan då säga att VP är närmare V i C. än i A. och B. i den meningen att den gren som förbinder V och VP har färre noder i C. (en, VP) än i B. och C. (där vi har tre: VP, NP, S). Denna skillnad i konstituentstrukturen verkar då vara relaterad till betydelskillnaden (iii).

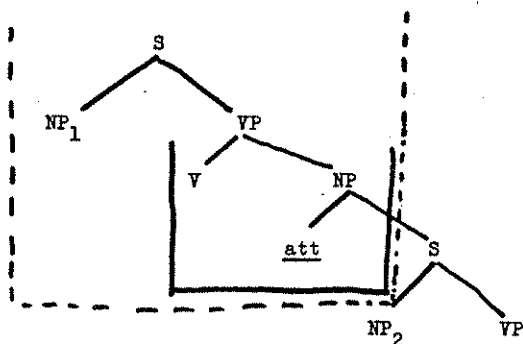
Vidare kan vi säga VP är närmare V i B. och C. än i A. i den meningen att VP:s tidsreferens är densamma som V:s tidsreferens i dessa båda konstruktioner. Denna skillnad verkar då vara relaterad till betydelskillnaden (ii).

Till sist kan vi säga att NP₂ är närmare V i B. och C. än i A. som en följd av att VP är närmare V i B. och C. än i A. Denna skillnad verkar då relaterad till betydelskillnad (i).

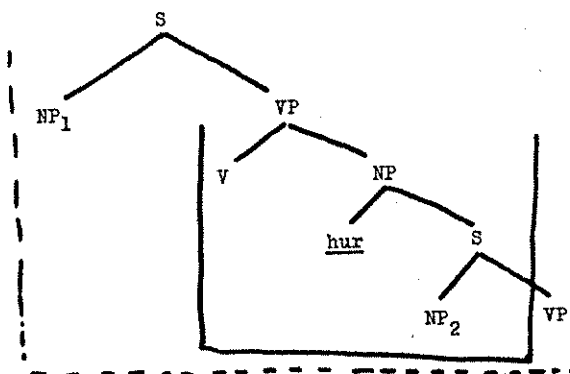
Om vi nu försöker att direkt utläsa betydelskillnaderna ur de olika konstruktionernas konstituentstruktur på ovanstående sätt, så kan vi börja med betydelskillnaderna (i) och (iii). Vi kan då definiera verbet se:s vidd som det i komplementsatsen som verkligen sågs av matrissubjektet.

Vi får då följande vidder för de olika konstruktionerna:

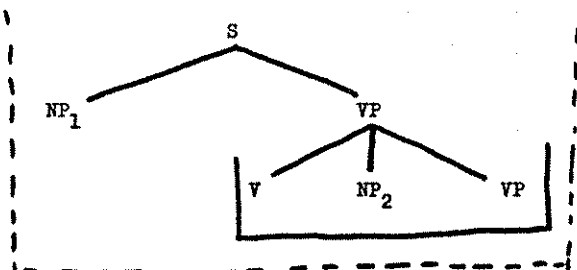
A.

B.

C.

Om vi nu antar att det gemensamma betydelseinnehållet för A, B, och C, är följande:

(26) Att jag percipierade X med synen fick mig att sluta mig till att Y så kan vi direkt översätta diagrammen i (25) till följande tre semantiska representationer:

- (26) A. Att jag percipierade NÅGOT med synen fick mig att sluta mig till att NP_2 VP.
 B. Att jag percipierade NP_2 med synen fick mig att sluta mig till att NP_2 VP.
 C. Att jag percipierade NP_2 och VP med synen fick mig att sluta mig till att NP_2 VP.

Dvs. de av konstituenterna i komplementsatsen som faller inom se:s vidd (den heldragna linjen) dyker upp som objekt till percipiera.

Den andra vidden som är utmärkt i diagrammen (den streckade linjen) utmärker vidden för matrissatsens tempus. I de fall där att-satsen har samma tempus som huvudsatsen kan vi ytterligare utveckla de semantiska representationerna i (26) så att de nu blir som i (27).

- (27) A. Att jag percipierade NÅGOT med synen vid t_1 fick mig att sluta mig till att [NP_2 VP vid t_2], där t_1 ingår i t_2 .
 B. Att jag percipierade NP_2 med synen vid t_1 fick mig att sluta mig till att [NP_2 VP vid t_1]
 C. Att jag percipierade NP_2 och VP med synen vid t_1 fick mig att sluta mig till att [NP_2 VP vid t_1]

Innan jag går in på egenskaperna hos de semantiska representationerna i (27) i detalj vill jag något kommentera de olika vidder jag använt. För det första kan vi märka att se:s vidd inte är något som är direkt rela-

terat till konstruktionernas konstituentstruktur. Vi kan då fråga oss om denna vidd bara är en ad-hoc-representation, som inte på något icke-godtyckligt sätt är relaterad till konstituentstrukturen i övrigt. Svaret på detta är nej. I själva verket är se:s vidd härledbar från tidsreferensvidden och konstituentstrukturen. Båda dessa är något som vi kan "finna" i de aktuella konstruktionerna. Härledningen är möjlig enligt följande regler:

- (I) Om VP är innanför huvudsatsens tidsreferensvidd, befinner sig NP_2 innanför se:s vidd.
- (II) Om VP domineras direkt av samma VP som direkt dominerar se, befinner sig VP innanför se:s vidd.

Dessutom kan vi se att ett sådant begrepp som "ett verbs vidd" också behövs i andra fall. Jfr. meningarna i (28).

- (28) a. Jag bad honom att gå hem.
b. Jag bad honom att få gå hem.

I (28) är det underförstådda subjektet till infinitiven koreferentiellt med huvudsatsens indirekta objekt. I (28) är det koreferentiellt med huvudsatsens subjekt. Nu kan vi se att "gå hem" i och för sig är vad Berman (1970) kallar ett "kontrollerbart" predikat. Det innebär att subjektet tänks ha full kontroll över om han utför handlingen eller ej. Men när vi bestämmer "gå hem" med "få" blir resultatet ett icke kontrollerbart predikat. Den som bestämmer om handlingen ska utföras eller ej blir nu den som kan ge tillstånd till att handlingen utförs, dvs. i det här fallet det indirekta objektet i huvudsatsen. Vi kan nu definiera bisatsverbets vidd som den minsta del av en konstituentstruktur inom vilken både bisats verbet och den som bestämmer om den handling som uttrycks av bisats verbet ryms. Vi får då följande principer.

- (III) Om bisats verbet är kontrollerbart, är dess vidd lika med bisats verbet och dess subjekt.

- (IV) Om bisats verbet inte är kontrollerbart, är dess vidd lika med bisats verbet, dess subjekt och huvudsatsens indirekta objekt.

Om vi nu tillämpar dessa principer på de fullständiga motsvarigheterna till meningarna i (28) får vi följande resultat:

- (29) a. $NP_1 V_1 NP_2 [\boxed{NP_3 V_2} X]$
 b. $NP_1 V_1 \boxed{NP_2 [NP_3 V_2] X}$

Med hjälp av dessa representationer kan vi formulera NP-strykning på ett enhetligt sätt för be, nämligen som i (30).

- (30) NP_3 kan optionellt strykas, om det är koreferentiellt med den NP som befinner sig närmast till vänster om V_2 's vidds vänstra gräns.

Om vi nu återgår till de semantiska representationerna i (27) så kan vi lägga märke till att C. implicerar B. och att B. implicerar A. Det verkar alltså som om mindre avstånd mellan V och VP motsvaras av en mer specifik betydelse, och att denna specificering av betydelsen kan uttryckas med hjälp av implikation.

Vi kan nu jämföra se's egenskaper med egenskaperna hos de övriga förnimmelseverb som tillåter LYFTNING, nämligen höra och känna.

Låt oss först ta upp de syntaktiska skillnaderna:

1. tidsreferens: han hörde att syrsorna hade slutat spela
 han kände att hon hade slutat darra
 + han hörde hur syrsorna hade slutat spela
 + han kände hur hon hade slutat darra
 + han hörde henne ha slutat spela
 + han kände honom ha slutat darra

2. modala hjälpverb:	jag	{ vill måste skall }	höra honom sjunga
	+ jag	{ vill måste skall }	höra hur han sjunger
	jag	{ vill måste skall }	känna vinden svalka min panna
	+ jag	{ vill måste skall }	känna hur vinden svalkar min panna

Här fungerar höra och känna precis som se.

När det gäller semantiska egenskaper så får vi följande fakta:

1. direkt-indirekt perception:

jag hörde att han försökte tala

jag hörde hur han försökte tala

jag hörde honom försöka tala

jag kände att han ville tala

jag kände hur han ville tala

+ jag kände honom vilja tala

Kontrasterna är nog svagare här än vid se, men de går nog att få ut. Höra att kan ha en specialbetydelse som varken höra hur eller objekt med infinitiv kan ha, nämligen att höra av någon att. Dvs. höra att är konsistent med att jag hörde något som subjektet i bisatsen inte var direkt orsak till. Likaså gäller det för känna att att jag inte behöver ha fysiskt berört någon får att känna att vederbörande vill tala. Däremot implicerar känna hur en sådan beröring.

2. situationell relevans:

jag hörde att han var tenor

+ jag hörde hur han var tenor

+ jag hörde honom vara tenor

jag kände att han egentligen var en hon

+ jag kände hur han egentligen var en hon

+ jag kände henne egentligen vara en hon

Här fungerar höra och känna precis som se.

3. perception av VP:

jag hörde att han snubblade

? jag hörde honom snubbla

jag hörde hur han snubblade

jag kände att han kämpade för livet

jag kände hur han kämpade för livet

? jag kände honom kämpa för livet

Även här fungerar höra och känna som se. Infinitivkomplementet till höra måste beteckna något som primärt är en produktion av ljud, inte bara något som kan åtföljas av ett karakteristiskt ljud. Likaså måste infinitivkomplementet till känna beteckna ett fysiskt märkbart tillstånd eller förlopp hos det härledda objektet.

De ovan analyserade semantiska skillnaderna mellan konstruktioner med att-komplement, hur-komplement och objekt med infinitiv är alltså inte speciella för se utan karakteriserar även de övriga förnimmelseverb som tillåter LYFTNING.

1,2 Sättsadjektiv

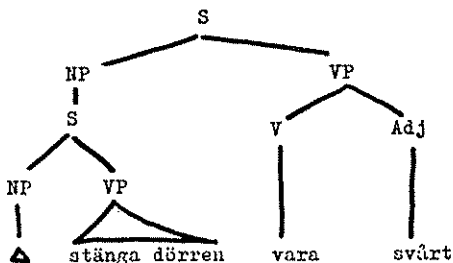
På senare tid har det diskuterats mycket hur man ska härleda meningar som (31) och (32).

(31) Det var svårt att stänga dörren.

(32) Dörren var svår att stänga.

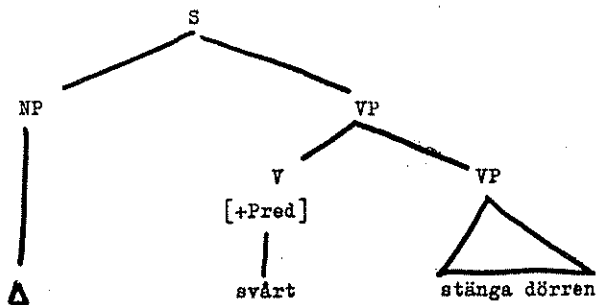
Den "klassiska" analysen (Lees 1960) har varit att härleda dem från en struktur som (33) (i princip den analys som antogs ovan).

(33)

Mot denna analys har bl. a. Bresnan (1971) argumenterat. Hon föreslår den underliggande strukturen (34).⁴⁾

(34)

1.3 Avstånd och implikation

I 1.1 och 1.2 försökte jag visa att det finns konstruktioner som är transformationellt relaterade och som inte är synonyma, men där det lika fullt råder en bestämd relation mellan konstruktionernas semantiska representationer, nämligen den att den ena semantiska representationen implicerar den andra. Utifrån detta kan vi nu definiera begreppet implikations-transformation:

(39) T är en implikationstransformation om

a) det finns två konstruktioner K_1 och K_2 vars strukturbeskrivningar skiljer sig åt i det avseendet att strukturbeskrivningen för K_1 svarar mot härledning i vilken T tillämpats och strukturbeskrivningen för K_2 svarar mot en härledning i vilken T inte tillämpats

och b) K_1 har den semantiska representationen SR_1 och K_2 SR_2 , för vilka det gäller antingen att SR_1 implicerar SR_2 eller att SR_2 implicerar SR_1 .

Vad analyserna av se och svår nu antyder är att följande samband gäller:

(40) Om T är en implikationstransformation och T har flyttat ett element A, så att A har kommit närmare ett stationärt element B i K_1 än i K_2 , så gäller det att SR_1 implicerar SR_2 . Om A däremot har kommit längre ifrån B, så implicerar SR_2 SR_1 . I båda fallen gäller att "skillnaden" mellan SR_1 och SR_2 är uttryckbar i termer av relationen mellan A och B.

Så t. ex. är OBJEKTLYFTNING en implikationstransformation som relaterar meningar som (41a) och 41b).

- (41) a. Det var lätt att stänga dörren.
b. Dörren var lätt att stänga.

Nu gäller det att SR_b generellt implicerar SR_a och att OBJEKTLYFTNING har flyttat dörren i a. så att den konstituenten kommit närmare det stationära elementet lätt i b. än i a. och att "skillnaden" mellan SR_a och SR_b är uttryckbar i termer av relationen mellan dörren och lätt.

I tre avsnitt till ska jag nu ta upp några fler exempel på implikationstransformationer och avgöra i vad mån (40) gäller även för dem.

2. Negativflyttning

Meningar som (42) är tvetydiga, i det att negationen antingen kan hänföra sig till tro eller till har gått. Den senare tolkningen brukar relateras till meningar som (43). (42) i den senare tolkningen och (43) tänks ha samma underliggande representation, nämligen (44)⁵. I härledningen av (42) i den senare tolkningen har en optionell transformation, NEGATIVFLYTTNING tillämpats.

- (42) Jag tror inte att han har gått.
 (43) Jag tror att han inte har gått.
 (44) [Jag tror [inte: han har gått]]

Anledningen till att man vill betrakta tvetydigheten hos (42) som ett syntaktiskt fenomen, är att vissa morfem som bara kan förekomma i nersatser kan förekomma i bisatsen i (42) om (42) tolkas som i det senare fallet. T. ex. får vi meningar som (45). Observera att medan (46) är grammatisk, så är (47) ogrammatisk.

- (45) Jag tror inte att han gick förrän klockan tolv.
 (46) †Han gick förrän klockan tolv.
 (47) Han gick inte förrän klockan tolv.

Nu har Bolinger påpekat (refererad i Lakoff (1970)) att meningar som (42) och (43) knappast är synonyma, även när de är härledda från samma underliggande representation. Lakoff summerar skillnaden i följande diagram:

"Certainty	Negativ appears with the verb it negates
Uncertainty	Negative is moved away from the verb it negates"

(s. 162)

Vi kan kanske parafrasera (42) som (48) och (43) som (49):

(48) Det är möjligt att han inte har gått.

(49) Det är sannolikt att han inte har gått.

Om vi nu antar att följande meningspostulat gäller (vilket inte är orimligt):

(50) SANNOLIKT (S) - MÖJLIGT (S)

så ser vi genast att (49) implicerar (48). Om vi fixerar B som bisatsverbet, så är detta en slående bekräftelse på sambandet i (40).

Observera att vi här har ett problem. Inte är närmare tro i (42) än i (43), men närmare har gått i (43) än i (42). Finns det något skäl till att det är bisatsverbet som fungerar som B, snarare än huvudsatsverbet? Ett uppenbart svar är att det är bisatsverbet som inte negerar, men det håller inte generellt. T. ex. är dörren i (51) associerat med stänga, snarare än med svår, men det är ändå svår som fungerar som B.

(51) Dörren var svår att stänga.

Att bisatsverbet snarare än huvudsatsverbet uppfattas som det stationära elementet vid NEGATIVFLYTTNING blir mera förklarligt, om vi relaterar detta till de fenomen som har beskrivits i Bolinger (1952). Bolinger noterar att adverb får en mera "inklusiv" (omfattande) betydelse ju närmare en menings början de står. Vi kan t. ex. jämföra meningarna (52a-c).

- (52) a. Ofta dansade han jigg.
 b. Han dansade ofta jigg.
 c. Han dansade jigg ofta.

I a. kontrasteras "dansa jigg" med andra aktiviteter, i b. kontrasteras "jigg"

med andra danser, och i c. kontrasteras "ofta" med andra frekvensangivelser. Dvs. om vi schematiskt tecknar de tre meningarna med schemat (53), så specificeras innehållet i meningen som ofta förekommande relativt Y:s överordnade term.

(53) X ofta Y #

Detta innebär att ofta är mera inklusivt ju längre ifrån "#" det står. Dvs. betydelsenyansen i ofta definieras relativt meningsslutet. Dessa betydelsenyanser är inte implikativa vad jag kan se, men de har att göra med någon sorts delmängdsrelation, som är snarlik de ovan diskuterade fallen. Exakt hur detta ska formuleras tänker jag dock inte gå in på här.

Eftersom adverbs betydelsenyanser är definierbara relativt meningsslut, är det alltså inte speciellt konstigt att betydelsenyanserna vid NEGATIVFLYTTNING är definierbara relativt det verb som står närmast meningsslutet, nämligen bisats verbet. Observera nu att detta innebär att NEGATIVFLYTTNING inte skulle kunna ske från ett satssubjekt, om detta satssubjekt inte har extraponerats. Dvs. om NEGATIVFLYTTNING är ett specialfall av "adverbuppmjukning" så borde inte negationen kunna flyttas närmare ett meningsslut. Detta är precis vad som gäller. Medan (54) är grammatisk, är (55) ogrammatisk.

(54) Det är inte troligt att han kommer förrän klockan två.

(55) ⁺ Att han kommer förrän klockan två är inte troligt.

Eftersom NEGATIVFLYTTNING är en bunden, cyklisk regel, så är det inte möjligt att förklara (55) med hjälp av Ross' Sentential Subject Constraint (Ross 1967).

Vi skulle också vänta oss att inte skulle kunna delta i "adverbuppmjukning" på samma sätt som ofta. Detta stämmer också. Medan (56) förnekar att han är dum, så föreslår (57) att han inte är dum.

(56) Han är inte dum.

(57) Inte är han dum.

Ett fenomen som hänger nära samman med NEGATIVFLYTTNING är kontrasten mellan meningar som (58) och (59).

(58) Det är inte lämpligt.

(59) Det är olämpligt.

Som Smith (1972) påpekar så implicerar (59) (58), medan det omvända inte gäller. På grund av detta är inte (60) och (61) synonyma,

(60) Det är inte olämpligt.

(61) Det är lämpligt.

utan (61) implicerar (60) vilket följer av att följande formler är ekvivalenta:

$$\begin{array}{c}
 x \text{ är olämpligt} \rightarrow \text{INTE } (x \text{ är lämpligt}) \\
 \text{INTE } (\underbrace{\text{INTE } (x \text{ är lämpligt})}_x) \rightarrow \text{INTE } (x \text{ är olämpligt}) \\
 \underbrace{\hspace{10em}}_{x \text{ är lämpligt}}
 \end{array}$$

Det är uppenbart att negationen är närmare verbet i (59) än i (58). Dessa konstruktioner utgör därmed ytterligare evidens för (40).

3. NP vs PP

Det finns alternativa konstruktioner i svenskan, där ett argument till ett visst predikat antingen kan realiseras som en NP eller som en PP. Exempel på detta är meningarna i (62) - (64).

(62) a. Höstacken brinner.

b. Det brinner i höstacken.

(63) a. Han lastade vagnen med hö.

b. Han lastade hö på vagnen.

(64) a. X-skriften utvecklades till Y-skriften.

b. Y-skriften utvecklades ur X-skriften.

Meningsparen i (62) - (64) är inte helt synonyma. I enlighet med Anderson

(1971) kan vi säga att a.-meningarna har en holistisk tolkning medan b.-meningarna har en partitiv tolkning. Medan (62a) innebär att hela höstacken brinner, så antyder (62b) att det bara är en del av höstacken som brinner. På samma sätt innebär (63a) att hela vagnen lastades med hö, vilket inte är innebörden av (63b). Slutligen kan vi säga att medan (64a) innebär att det skriftsystem som var X-skrift vid en viss tidpunkt som helhet hade utvecklats till att vara Y-skrift vid en senare tidpunkt, så är (64b) förenligt med att det vid denna senare tidpunkt fanns både X-skrift och Y-skrift.

Om vi nu försöker ge semantiska representationer för meningarna i (62) - (64), så skulle kanske en första approximation kunna vara (62') - (64').

(62') a. $Ax (x \in \text{höstacken} \rightarrow x \text{ brinner})$

b. $Ex (x \in \text{höstacken} \ \& \ x \text{ brinner})$

(63') a. $Ax (x \in \text{vagnen} \rightarrow \text{han orsakar (hö LOC } x))$

b. $Ex (x \in \text{vagnen} \ \& \ \text{han orsakar (hö LOC } x))$

(64') a. $Ax (x \text{ är en motsvarighet till X-skrift vid } t \rightarrow x = \text{Y-skrift})$

b. $Ex (x \text{ är en motsvarighet till X-skrift vid } t \ \& \ x \neq \text{Y-skrift})$

Låt mig göra klart att jag inte föreslår dessa semantiska representationer på allvar, utan bara vill klargöra skillnaderna mellan a- och b.-konstruktionerna med hjälp av dem, och speciellt påvisa att a.-konstruktionerna implicerar b.-konstruktionerna.

Vi kan lämna frågan om hur vi ska formulera transformationella samband mellan a.- och b.-konstruktionerna åt sidan och koncentrera oss på relationen mellan avstånd och implikation. Relationen mellan (62a) och (62b) berördes något i inledningen. Vad (63) och (64) beträffar är det inte så orimligt att tänka sig att de inte alls är transformationellt relaterade, utan att sådana verb som utvecklas och lasta är subkategoriserade för

flera olika djupstrukturkonfigurationer. Detta är vad Anderson (1971) argumenterar för.

Frågan är nu om vi kan finna någon relevant typ av avstånd som korrelerar med implikation på det sätt som antyds i (40). Om vi går till (62) så är det klart höstacken är längre ifrån verbet i b. än i a., vilket är precis som det ska. I (63) och (64) är däremot inte förhållandena lika okomplicerade. Visserligen är vagnen längre ifrån verbet i b. än i a., men det motsatta gäller för hö. På samma sätt är X-skriften längre från verbet i b. än i a., men att det omvända förhållandet gäller för Y-skriften. I både (63) och (64) gäller dock att betydelskillnaden snarast är relaterad till vagnen respektive X-skriften.

Detta är kanske möjligt att förklara utifrån att kontrasten mellan två strängar som (65a) och (65b),

- (65) a. ... NP₁ ... NP₂ ...
 b. ... NP₂ ... NP₁ ...

verkar innebära att den NP som står närmast meningens början på något sätt är inkluderad i den andra NP:n. På detta sätt kunde vi säga att höet "omsluter" vagnen i (63a), men att vagnen omsluter höet i (63b). Detta innebär att NP, till skillnad från adverb, skulle vara mera inklusiva ju längre ifrån meningens början de befann sig.

Detta är också konsistent med att NP:n som är icke-specifika i objektställning, tenderar att bli specifika i subjektställning. T. ex. är detta fallet med Chomskys berömda exempel (66).

- (66) a. Alla i det här rummet talar två språk.
 b. Två språk talas av alla i det här rummet.

Som Kiparsky & Kiparsky (1970 s. 167-168) påpekat så gäller detta också för satser. Exempelvis är EXTRAPOSITION ofta obligatorisk för icke-faktiva predikat. Jfr. (67a-d).

- (67) a. Att han är sjuk förvånar mig.
 b. Det förvånar mig att han är sjuk.
 c. Det skulle förvåna mig om han vore sjuk.
 d. ⁺Om han vore sjuk skulle förvåna mig.

Vidare får vi sådana kontraster som mellan (68) där bisatsen tolkas faktiskt och (69) där den tolkas icke-faktiskt.

- (68) Att priserna ska gå upp oroar mig.
 (69) Jag oroar mig för att priserna ska gå upp.

Så det verkar rimligt att vi förutom en adverbuppmjukning, definierad relativt en menings slut, också har en "argumentuppmjukning", definierad relativt en menings början.

Om vi nu tänker oss att vagnen i (63) är det flyttade elementet, så innebär detta en argumentförstärkning eller argumentförsvagning, beroende på vilken underliggande representation vi väljer att ge (63). Genom att vi har en allmän process genom vilken argument kan bli svagare eller starkare om de flyttas, så kan vi avgöra för vilket argument betydelseförändringen är relevant, om vi kan avgöra vilket element det är som flyttats.

I och för sig är det dubiöst att tala om den "flyttade konstituenten", när det är så pass tveksamt om konstruktionerna verkligen är transformationellt relaterade. Det är då rimligare att tala om mer och mindre markerade konstruktioner. Vi kanske kan säga att NP₁ lasta NP₂ på NP₃ är mindre markerad än NP₁ lasta NP₃ med NP₂ eftersom den förra konstruktionen är mer "ikonisk" (dvs. "avbildar" den beskrivna situationen på ett naturligt sätt: UTGÅNGSPUNKT → RÖRELSE → MÅL) än den senare. Eftersom vi också såg att variationer i NP:ns specificitet var definierade relativt meningens början, så kan vi försöksvis uppställa hypotesen att eventuella betydelseförändringar i fall med permuterade NP:n rör den NP som

är närmare meningens början i den markerade konstruktionen än i den omarkerade, dvs. NP_3 i det här fallet.

Denna beskrivning är dock något förenklad. Mera adekvat vore kanske att säga att betydelseförändringen rör relationen mellan V och både NP_2 och NP_3 i lasta-fallen, men att NP_3 utgör referenspunkten i den förändrade relationen. Detta verkar gälla också för utvecklas-fallen.

I detta sammanhang kan vi också ta upp skillnaden mellan (70) och (71).

(70) Han har skrivit en avhandling.

(71) Han har skrivit på en avhandling.

Medan (70) klart implicerar (71) så är det lika klart att (71) inte implicerar (70). Återigen visar det sig att en preposition är en tillräcklig avståndsskillnad för att möjliggöra en betydelseskilnad.

(70) och (71) innebär nu ett problem. Jag tror inte att någon skulle vilja hävda att de är transformationellt relaterade. Ändå uppvisar de samma regularitet som transformationellt relaterade konstruktioner.

Detta antyder att sambandet (40) kanske inte har så mycket att göra med transformationer, utan snarare med en potentiell möjlighet till betydelseskilnad mellan konstruktioner som på något sätt är syntaktiskt relaterade, antingen genom att de är härledda från samma underliggande struktur eller genom att en viss klass predikat är subkategoriserade för samtliga dessa konstruktioners underliggande strukturer.

Vi kan alltså formulera om (40) som (72).

(72) Om konstruktionerna K_1 och K_2 är syntaktiskt relaterade och det gäller för två element A och B, som båda finns i K_1 och i K_2 , att A är närmare B i K_1 än i K_2 , så det finns det en potentiell betydelseskilnad mellan K_1 och K_2 som kan formuleras i termer av relationen mellan A och B och som innebär att SR_{K_1} implicerar SR_{K_2} .

4. Avledning

Som ytterligare evidens för att korrelationen mellan avstånd och implikation inte är nödvändigtvis kopplad till transformationer kan vi notera att denna korrelation också gäller för avledda ord relativt deras motsvarande fraser:

- (73) a. [blå bär]_{NP}
 b. [blå bär]_N
- (74) a. [x [x målar]_S]_{NP}
 [+agent]
 b. [mål + are]_N
 [+agent]

Medan ett blåbär är ett blått bär så är inte ett blått bär nödvändigtvis ett blåbär. Och medan en målare är en som målar, är en som målar inte nödvändigtvis en målare. M. a. o., avståndsminskningen från a. till b. är korrelerad med en betydelseskillnad av implikativ natur i enlighet med (72).

Detta verkar också gälla för den mycket omdiskuterade skillnaden mellan (75a) och (75b):

- (75) a. x orskade att y dog
 b. x [orsaka-dö] y
 = döda

Här implicerar b. a., men inte tvärtom.

5. Sammanfattning

Vad jag tror framgår av den ovanstående diskussionen är att transformationer knappast förändrar betydelse i sig, utan att de bara förändrar betydelse i den mån de ger upphov till en ytstrukturell skillnad som är potentiellt betydelseförändrande. Sådana ytstrukturella skillnader kan definieras i termer av bl. a. avstånd och linjär ordning. Mera specifikt fann vi följande principer:

- (i) Ju längre från meningens slut adverb är (detta gäller rimligen också kvantifikatorer) desto mer inklusiva är de.
- (ii) Ju längre från meningens början argument (NP och S) är desto mindre specifika är de.
- (iii) Ju närmare varandra två konstituenten kommer, desto mera specifik blir den semantiska relationen mellan dem.

Alla dessa principer är att betrakta som potentiella för samtliga syntaktiska varianter i svenskan, och inte som något som nödvändigt gäller.

Det är uppenbart att dessa emergenta egenskaper hos ytstrukturrelationer som lineär ordning måste beskrivas och förklaras på något principellt sätt, och det är lika uppenbart att en sådan beskrivning och förklaring för ett givet par av syntaktiska varianter måste kunna förutsäga om någon av principerna bör gälla för dem eller inte. Samtidigt är det klart att ad-hoc-mekanismer som härledningsbegränsningar (derivational constraints) och semantiska tolkningsregler som opererar på ytstrukturen inte klarar någon av dessa uppgifter, eftersom de är avsedda att förklara undantag och inte regelbundenheter.

Jag tror att lösningen måste sökas i en språkmodell som är mera konkret, dvs. närmare knuten till produktions- och perceptionsstrategier. Det är ju ganska uppenbart att kommunikationen blir effektivare om så mycket som möjligt av det bakomliggande budskapet kan utvinnas ur de mest uppenbara egenskaperna hos ytstrukturen, och att vi därför i en mera konkret syntax snarare borde bli förvånade över att ändå så pass litet kan utvinnas ur ytstrukturen.

NOTER

- 1) Se Jackendoff (1969) och (1971), Lakoff (1969), Carden (1970) och Partee (1971). Se också Anderson (1972) för en intressant analys med bevarande av betydelsebevarande transformationer.
- 2) Mycket av det som presenteras i det här avsnittet har jag kommit fram till i diskussioner med Carl Wilhelm Welin och framför allt Kerstin Severinson.
- 3) För en allmän presentation av STRYKNING se Postal (1970a).
För en allmän presentation av LYFTNING se Kiparsky & Kiparsky (1970). En mängd argument för LYFTNING finns i Postal (1970b) och (1970c).
- 4) Bresnans analys har nyligen utsatts för hård kritik av Berman & Szamosi (1972).
- 5) En sammanfattning av argumenten för NEGATIVFLYTTNING finns i Lakoff (1970). Motargument finns i Jackendoff (1971) och Wasow (1972).

REFERENSER

- Akmajian, A. 1972: Getting Tough, *Linguistic Inquiry* III:373-6.
- Anderson, J. 1972: Universal Quantifiers, *Edinburgh Working Papers in Linguistics* 1:1-41.
- Anderson, S. 1971: On the Role of Deep Structure in Semantic Interpretation, *Foundations of Language* 7:387-96.
- Berman, A. 1970: Agent, Experiencer, Controllability, Report to NSF 24, Harvard, 203-38.
- Berman, A. & Szamosi, M. 1972: Observations on Sentential Stress, *Language* 48:304-25
- Bolinger, D. 1952: Linear Modification, *PMLA* 67:1117-44.
- Bresnan, J. 1971: Sentence Stress and Syntactic Transformations, *Language* 47:257-81.
- Carden, G. 1970: A Note on Conflicting Idiolects, *Linguistic Inquiry* I: 281-9.
- Jackendoff, R. 1969: An Interpretive Theory of Negation, *Foundations of Language* 5:218-241.
1971: On Some Questionable Arguments about Quantifiers and Negation, *Language* 47:282-297.
- Kiparsky, C. & Kiparsky, P. 1970: Fact, Bierwisch & Heidolph (eds): *Progress in Linguistics*, Mouton.
- Lakoff, G. 1969: On Derivational Constraints, *Papers from the Fifth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*.
1970: Pronominalization, Negation and the Analysis of Adverbs, Jacobs & Rosenbaum (eds): *Readings in English Transformational Grammar*, Ginn.

- Langendoen, D. T. 1966: The Syntax of the English Expletive 'it', Georgetown Monographs on Languages and Linguistics 19.
- Lees, R. B. 1960: A Multiply Ambiguous Adjective Construction in English, *Language* 36:207-221.
- Partee, B. Hall 1971: On the Requirement that Transformations Preserve Meaning, Fillmore & Langendoen (eds): *Studies in Linguistic Semantics*, Holt, Rinehart & Winston.
- Postal, P. M. 1970a: On Coreferential Complement Subject Deletion, *Linguistic Inquiry* I:439-500.
- 1970b: Arguments for Raising in Random Order, *opublicerat MS*.
- 1970c: More on Raising, *opublicerat MS*.
- Postal, P. M. & Ross, J. R. 1971: Tough Movement Si, Tough Deletion No, *Linguistic Inquiry* II.
- Ross, J. R. 1967: Constraints on Variables in Syntax, stencil, Indiana University Linguistics Club.
- Smith, S. B. 1972: Relations of Inclusion, *Language* 48:276-284.
- Ureland, S. 1972: Nominalized Complements Occurring after Swedish 'höra', Kiefer (ed): *Derivational Processes*, KVAL.
- Wasow, Th. 1972: A Note on Not-Hopping, *Foundations of Language* 8:274-5.